



ÄIDINKIELI I, TEKSTITAIDON KOE 10.2.2017 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden, sisältöjen ja pisteitysten luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Tekstitaidon kokeen vastausten luonnehdinta koskee vain hyvän vastauksen sisältöjä. Muut arvioitavat piirteet on kuvattu kriteeritaulukossa, joka on ylioppilastutkintolautakunnan antamissa äidinkielen koetta koskevista määräyksistä.

www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/fi_maaraykset_aidinkieli.pdf

Tehtävä 1

Kertoja asettaa katkelmassa miljöön kuvauksen etusijalle. Miljöön esittelyä voidaan jäsentää esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Kertoja vyöryttää yksityiskohtia

- rinnastamalla ja luettelemalla yksityiskohtia läheltä ja kaukaa katsoen (lähikuvaa, yleiskuvaa)
- huonokuntoisesta, ehkä rappiolla olevasta kaupungista, mihin viittaavat *rikkaruohon valtaamat tontit, lohkeilleet katukäytävät, puun pirstaleet*, toisaalta vireästä arkihyörintästä ja sitä edustavista paikoista, kuten *tehtaat, sekatarapurpuodit, laboratorio, ravintolat*
- monikulttuurisesta paikasta, jossa on eri etnisten ryhmien, ammattien ja yhteiskuntaluokkien edustajia, ja mainitsee muutamia yksilöitä nimeltä.

Kertoja vetoaa eri aisteihin

- kuvaamalla asioita, jotka voi nähdä (esimerkiksi *valonsävy, hajallinen paljous peltiä ja rautaa ja ruostetta, naisia, joilla on kumitakki ja öljykankainen esiliina, katulyhty syttyy*), kuulla (esim. *kirskuva ääni, ähkinä, ulvonta, kalina, hiljaisuus*), haistaa (esim. *löyhkä*) tai muulla tavoin tuntea ja kokea (esim. *tunnelma, lumottu*)
- myös yhdistelemällä eri aistein havaittavia asioita (esim. *saapastelevat raskain askelein*).

Kertoja käyttää kuvakieltä, kuten

- personifikaatiota: esimerkiksi *Cannery Row* esitetään elävänä organismina, joka *on oma itsensä ja elää normaalia elämäänsä*, tai kerrotaan, että *sardiinilaiva on korjannut saaliinsa*.
- metaforia (*Cannery Row* – *on runoelma, löyhkä; kaupungista tulvii japanilaisia, kiinalaisia, puolalaisia jne.*) ja kiertoilmauksia (*vastakkaisen puolen kammottava tavarat*)
- analogiaa (kertojan tehtävä vertautuu meribiologin yritykseen vangita litteitä matoja, joiden on annettava itsekseen valua keräysastiaan).

Kertoja rakentaa miljöötä

- itsestään tietoisena ja tehtävänsä pohtivana (*Tämä sanonta on tarkasti harkittu. Kuinka voi runon ja löyhkän – – siirtää elävänä kirjan sivuille*)
- tuomalla esiin, että kuvaus on sidoksissa kuvakulmaan (*Jos – – olisi katsonut muusta tirkistysreiästä*)
- näyttämällä runsaasti tarkkoja yksityiskohtia, ikään kuin kameralla tarkentaen
- luomalla preesensillä vaikutelman pysyvistä ympäristöstä ja päivästä toiseen toistuvista tapahtumista.

1–2 pistettä:

Vastauksessa on ymmärretty miljöön käsite ja tuotu esiin yksittäisiä havaintoja tapahtumapaikan konkreettisesta kuvauksesta.

3–4 pistettä:

Vastauksessa on ryhmitelty miljöön esittelyn keskeisiä keinoja, kuten yksityiskohtien vyörytys, personifikaatio ja useiden aistialueiden käyttö.

5–6 pistettä:

Vastauksessa on luotu kokonaiskuva miljöön kuvauksen keinoista ja kiinnitetty huomiota itsestään tietoiseen kertojaan. Ansiona on tulkittu miljööseen keskittyvän kerrontaratkaisun merkitystä romaanin aloituksessa.

Huom. Vastauksessa ei edellytetä englanninkielisen otsikon tulkitsemista.

Tehtävä 2

Kirkon Ulkomaanapu vetoaa tiedotuslehdessään *Tekoja* monenlaisiin kohderyhmiin ja käyttää monenlaisia keinoja vaikuttaakseen niihin.

Kohderyhmiä

- rahakkaat ja talouttaan suunnittelevat (*Lahjoittaessasi osakkeita sinun ei tarvitse maksaa veroa*)
- koulutukseen ja kasvatukseen uskovat (esimerkiksi opettajat, vanhemmat)
- auttamishaluiset ja globaaleista kysymyksistä kiinnostuneet (*Ei enää turhakahjoja!*)
- kirkon avustustoimintaa ja kristillisiä arvoja kannattavat (*Adventtikeräys, kuvien valkoinen karitsa, äiti ja lapsi -asetelma*)
- epäluuloisesti rahankeräyksiin suhtautuvat, jotka Kirkon Ulkomaanapu tunnettuna järjestönä saattaa vakuuttaa (*Kuukausilahjoittajana autat säännöllisesti juuri niitä ihmisiä, jotka tarvitsevat apuasi eniten*).

Retorisia vaikuttamiskeinoja otsikoissa, leipätekstissä ja kuvissa

- arvoin vetoaminen (*perhe, hyvä lapsuus; Sinä voit auttaa, aitoa välittämistä kaikkien köyhimpään kotiin*)
- tunteisiin vetoaminen (esim. kuva äidistä ja lapsesta)
- suora, yksilöivä ja tuttavallisuutta luova puhuttelu ja toimintakehotukset (*sinä voit auttaa, vanhat tutut lahjat löydät; Lahjoita keskiaukeaman tilisiirrolla, Liity – nyt!*)

- yleistyksen: rahalahjoitus muuttuu paitsi konkreettiseksi avuksi myös abstraktiksi hyväksi (*Samalla lämmität lähimmäisen mieltä; voit tuoda joulun iloa ja aitoa välittämistä kaikkein köyhimpään kotiin, jaat perheille iloa ja toivoa*)
- vaikuttavien yksityiskohtien nimeäminen (*koulupuku, kanatarha*) ja konkretisoivat listaukset (*lämpimiä huopia, ruokailuvälineitä sekä väliaikaisia suojia*)
- liioittelu ja myönteisten vaikutusten paisuttelu (*Anna tänä jouluna lahja, joka muuttaa kehityksensä perheen elämän!*)
- sananvalinnat, kirjoitustapa ja alkusoinnun käyttö (tuotenimen kaltaiset nimeämiset kuten *Toisenlainen Lahja, Hätäapupaketti; Toteuta toiveita testamenttilahjoituksella*)
- vastakkainasettelut (*Sinulle pieni raha on kehityksensä elävälle köyhälle perheelle suuri apu*)
- keräyksen luotettavuutta lisää myös suorien lisätietolinkkien ja soittomahdollisuuden tarjoaminen (*Lisätietoja – lahjoittajapalvelusta*).

Lisäksi kuvista voi vielä huomata

- symbolit: valkoinen karitsa, äiti ja lapsi, tonttulakki
- lähikuvan käyttö, lapsen vetoava katse lukijaan ja äidin lempeä katse lapseen
- konkretisoiva ja helposti tunnistettava kuva ”selviytymispaketista”.

1–2 pistettä:

Vastauksessa on lähinnä hajanaisia tai listaavia havaintoja kohderyhmistä ja sivulla käytettyjä vaikuttamiskeinoista. Sivun tekstejä on tarkasteltu kaavamaisesti yksi kerrallaan.

3–4 pistettä:

Vastauksessa kohderyhmiä ja retorisia vaikuttamiskeinoja on ryhmitelty perustellusti. Vetoamiskeinot on tunnistettu markkinointiviestinnän tai mainonnan keinoiksi.

5–6 pistettä:

Vastauksessa on tehty kokoavia päätelmiä tiedotuslehden mainonnan tai markkinointiviestinnän luonteesta (esim. eettisten lahjojen markkinoinnissa esioletus yhteisistä eettisistä arvoista).

Tehtävä 3

Tekstikokonaisuus muistuttaa ulkoasultaan ja rakenteeltaan (taitto, valokuvat, otsikointi, ingressi, kinaloteksti, haastattelusitaatit, toimittajan ja kuvaajan nimien esiintuonti) journalistisin periaattein laadittua aikakauslehtiartikkeliä, joka on henkilökuva julkisuudesta tutusta Sauli Koskisesta. Lähempi tarkastelu osoittaa, että toimituksellinen ja kaupallinen aines sekoittuvat aineistossa monin tavoin keskenään ja tekstikokonaisuuden pääsisällöksi nousee otsikossa mainittu tuote ”voimaruoka” ja tavoitteeksi sen markkinointi.

Tehtävää voi lähestyä tekstilajin ja sen piirteiden kriittisen analyysin kautta. Tarkoituksena on tarkastella tekstin ilmeisiä vaikuttamiskeinoja, mutta käsitellä sitä myös piilomainontana.

Käytettyjä markkinointikeinoja voi ryhmitellä ja arvioida esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Päähenkilön julkisuusarvon hyödyntäminen

- Sauli Koskisen julkisuusarvo huomionherättäjänä; vrt. tavis

- Koskisen mahdollinen asema esikuvana tai mielipidevaikuttajana; yksittäistä käyttäjää ja hänen kokemuksiaan ei kuitenkaan voi luotettavasti yleistää
- vetoaminen lukijakunnan samastumishaluun; tekstissä ei kuitenkaan tutkitusti osoiteta, että päähenkilön hyvä kunto ja ulkonäkö johtuisivat tuotteen käytöstä.

Tavat, joilla tuotteesta puhutaan

- terveelliset elämäntavat tekstikokonaisuuden pääaiheena; kuitenkin tuote saa tekstikokonaisuudessa runsaasti palstatilaa
- tuotteen nimeäminen positiivisesti ”voimaruuksi” ja ”superruuksi” vihjaa, että se olisi enemmän kuin ravintolisä
- tuotemerkin nimen tarkoitushakuinen toistaminen kokonaisena (*Tutustuin Harmonia Voimaruoka 360 Wholefoodiin*) ja lyhyemmässä muodossa jää mieleen
- Koskisen haastattelusitaatit puhuvat varauksetta tuotteen puolesta; sananvalinnat luovat mielikuvaa siitä, että tuotetta voi käyttää säännöllisesti, vaivattomasti sekä tuloellisesti; kyse on kuitenkin yksittäisen käyttäjän mielipiteestä ja kokemuksista eikä tarkemmin todistetusta faktasta
- erillinen kainaloteksti on selvästi mainosmainen tuote-esittely, joka kuvaa tuotteen ominaisuuksia yksipuolisesti ja yleistäen positiivisilla ilmauksilla (*sopii koko perheelle, käyttö on hyvin helppoa*) ja listoilla (*Tuote sopii -- esimerkiksi ravitsevaksi välipalaksi, urheilupalautusjuomaksi*) ja on retorisesti sävytetty yltyömyönteisellä sanastolla (mm. *ainutlaatuinen, helppokäyttöinen, korkealaatuinen*); vastaväitteitä tai tuotteen puutteita ei tuoda esiin
- kainalotekstin otsikossa (*Ruokaympyrä kerralla!*) myyntiargumenttina on vahvan myönteinen, mutta tarkemmin perustelematon rinnastus virallisiin ravintosuosituksiin.

Mainosmaisuuuden häivyttäminen

- tekstilajien (henkilöreportaasi ja mainos) tarkoituksellinen sekoittaminen
- ”Terveyshymy” on *Hymy*-lehden terveysaiheinen teemaliite, mikä kontekstina saattaa luoda vaikutelman asiantuntijuudesta (puhutaan asiantuntijanaanella)
- tekstikokonaisuudesta puuttuu tieto, että kyseessä olisi ”mainos”, ”ilmoitus” tai ”kaupallinen yhteistyö”, mitä esimerkiksi *Journalistin ohjeet* suosittaa.

1–2 pistettä:

Vastauksessa on erillisiä havaintoja tekstin tai sen osien piirteistä ilman arvioivaa näkökulmaa.

3–4 pistettä:

Vastauksessa jäsennetään tekstikokonaisuuden ja sen osien eri vaikuttamiskeinoja. Vaikuttamiskeinojen luotettavuutta kyseenalaistetaan perustellusti, tai tekstikokonaisuuden artikkelimaisia ja mainosmaisia piirteitä erotellaan toisistaan.

5–6 pistettä:

Vastauksessa esitetään, kuinka kaupallisen ja toimituksellisen aineksen sekoittaminen on tarkoituksellinen markkinointikeino. Erityisansiona on pohdinta siitä, onko tekstikokonaisuus hyvän lehtimiestävän tai kuluttajansuojan mukainen.

Tehtävä 4

Kriisitilanne nostaa esiin monenlaisia asioita veljesten välisistä suhteista. Se, mitä ja miten veljekset puhuvat toisilleen, paljastaa yllättäviä piirteitä etenkin Laurin suhteesta veljiinsä. Lisäksi lukija voi tehdä havaintoja veljesten välisistä suhteista tarkastelemalla kunkin veljeksen roolia ja asemaa veljessarjassa.

Kauna veljesten välillä

Keskeistä katkelmassa on Laurin suhde muihin veljiin, jotka joutuvat poikkeuksellisessa tilanteessa pohtimaan suhdettaan Lauriin aivan uudesta näkökulmasta, koska Lauri määrittelee suhdettaan veljiinsä varsin yllättävällä tavalla. Alkoholilla näyttää vapauttaneen sen, mikä on jäänyt ”hampaankoloon”. Laurin puheenvuoroista paljastuu, että hän on syvästi loukkaantunut siitä, minkälaisia pilkkanimiä muut veljet ovat hänestä käyttäneet. ”Siivosta ja äänettömästä” Laurista tulee ”avosuinen riivattu”, joka käyttäytyy toisin kuin tavallisesti. Näyttää siltä, etteivät veljesten välit olekaan olleet aivan kunnossa.

Veljesten välisten suhteiden kaksijakoisuus

Lauri suhtautuu erityisen riidanhaluisesti veljeksistä vanhimpaan eli Juhaniin, mutta myös Simeon, Timo ja Aapo saavat osansa Laurin pilkanteosta. Laurin suhde Tuomaaseen ja Eeroon on kuitenkin täysin toisenlainen: Lauri kehuu Tuomasta ”vakaaksi, miehukkaaksi ja tui-maksi” ja Eeroa ”teräväksi”. Tuomaaseen kehut eivät vaikuta, vaan hän asettuu samaan rintaan muiden veljesten kanssa tuomitsemaan Laurin käytöksen. Laurin ja muiden veljesten välit kärjistyvätkin katkelmassa siihen pisteeseen, että Lauri ollaan heittämissä alas kivel-tä (*”Hän viskattakoon alas härkien eteen.”*).

Roolit ja asema veljesten välisissä suhteissa

Aapolla on katkelmassa sovittelijan rooli, ja muiden veljesten kuin Laurin suhde Aapoon onkin kunnioittava (Eeron ääntä katkelmassa ei kylläkään kuulla): Aapoa kuunnellaan, kun tämä kehottaa Juhania muistamaan asemansa veljessarjan vanhimpana ja ottamaan vastuun tilanteesta. Juhani ottaakin johtajan roolin Aapon kehotuksesta ja muiden suostumuksella, kommentaa Laurin nukkumaan ja muut ”ottamaan tinapullosta pienen naukin”; suunniteltua rangaistusta ei pannakaan täytäntöön.

Laurin ja Timon välinen suhde on katkelmassa monitulkintainen, samoin Timon rooli: toisaalta Timo vaikuttaa loukkaantuneelta kuultuaan Laurin nimittelevän häntä ”vuohipukiksi”, toisaalta voidaan tulkita, että hän suhtautuu Laurin pilkantekoon sarkastisesti ja yrittää jopa sovittaa tilannetta hillitsemällä esimerkiksi Juhaniin raivoa: ”Ole rauhassa, Juho. Hän sanoi minuakin vuohipukiksi ja minä kiitän häntä siitä arvonomesta.”

1–2 pistettä:

Vastauksessa tunnistetaan vastakkainasettelu Laurin ja muiden veljesten välillä.

Se sisältää yksittäisiä ja irrallisia havaintoja siitä, miten veljekset suhtautuvat toisiinsa.

3–4 pistettä:

Vastauksessa eritellään veljesten välisiä suhteita ottamalla huomioon katkelmassa kuvattu tilanne sekä veljesten roolit ja asemat veljessarjassa.

5–6 pistettä:

Vastauksessa oivalletaan tilanteen poikkeuksellisuus veljesten välisten suhteiden kärjistäjänä. Vastauksessa käsitellään veljessarjan keskinäisiä suhteita hajaannuksesta yksituumaisuuteen koko kohtauksen pohjalta.

Tehtävä 5

Katkelma Aleksis Kiven romaanista *Seitsemän veljestä* (1870) noudattaa etenemisessään klassista draaman kaarta: alussa kuvataan ratkaisua vaativa ristiriitatilanne, josta tapahtumat saavat alkunsa ja yltyvät erilaisten vaiheiden kautta ääripisteeseensä eli huippukohtaan, minkä jälkeen tapahtuu vielä käänne, joka johtaa ongelmallisen tilanteen ratkeamiseen.

Tapahtumat liikkeelle sysäävä ristiriita:

- Laurin humala ja siitä johtuva riehuminen saattaa kaikki veljekset vaaraan, ovathan he *samassa puristimessa*, ”kämmenen leveällä sijalla” Hiidenkivellä härkien ympäröimänä: *tämä kivi on laiva myrskyssä ja myrskynä on tuo möräilevä, vihainen härkälauma kivemme ympärillä, lähellä olemme kuoleman kita.*

Draamallisen jännitteen kehittyminen ja ristiriidan yltyminen:

- Lauri haluaa jatkaa juopotteluun ja vähättelee vaaraa
- muut veljet pyrkivät nuhtelevaan ja hillitsemään Lauria yhteisen edun nimissä; Tuomas onnistuu jopa saamaan Laurilta pullon pois: *Kitas kiinni ja kannu tänne! Tuossa Juhani, ota kontti selkääs ja viina haltuus.*
- tilanne kärjistyy edelleen, kun Lauri alkaa nimitellä veljiään (*Mitä on Jukolan Jussi! Häyrypää kukko; nuijapää sonni, Aapo, se Jukolan pyhä Paavali, Timo, se Jukolan halvasilmäinen vuohipukki, Simeoni, se imeläsuinen 'terve-rabbi'*) ja saa nämä toinen toisensa jälkeen ärtymään (Timo: *Kuin oikein karvat seljässäni pöyhisty!*; Juhani: *ot-taisinpa ennen puukosta kuin tällaisia pistoksia.*)

Kliimaksi, huippukohta

- saavutetaan, kun Juhani suutuspäissään uhkaa heittää Laurin alas kiveltä ja manaa maailman tai ainakin Laurin loppua: *Älä Herran tähden äköittele minua kauemmin, sillä vereni kuumenee, kuumenee! Sinä kirottu nallikka, tuonne viskaan sinun härkien huhmareen, ja tulkoon hävityksen kauhistus, tulkoon almanakan viimeinen päivä!*

Käännekohta, käänne kohti sovittelua

- Juhaniin uhkaus saa aikaan käänteen veljesten toiminnassa: Simeoni kauhistuu ehdotuksesta (*Surkeutta, surkeutta!*), ja Tuomas yrittää sovittaa tilannetta (*Ole järkevä sinä*).
- varsinaiseksi sovittelijaksi ryhtyy Aapo, joka käyttää apuna erilaisia suostuttelevia kielikuvia: *jos nyt linnalla, joka piirretty on, ei ole päämiestä, niin vallattomuus ja häiriö anastaa miehistön.*
- Aapon ratkaisuehdotus on, että Juhani ottaa johtajan roolin.

Loppuratkaisu

- Juhani ottaa hänelle tarjotun johtajan roolin ja tiedustelee muilta, mitä riidan ratkaisemiseksi tehdään. Yhteisesti sovitaan, ”*mikä rangaistus määrätään hänelle, joka ei tottele*” johtajaa. ”*Hän viskattakoon alas härkien eteen*”, ehdottaa Tuomas.
- Rangaistusta ei panna toimeen vaan Juhani komentaa Laurin nukkumaan eli ”*koreasti maa’ta*” ja kehottaa muita ottamaan ”*tinapullosta pienen naukin*”.
- Lauri ei kieltäydy, vaikka viivytetäänkin maata panoaan: ”*Siihen on helvetissä kylläkin aikaa.*” Kohtauksen loppu on kuitenkin monitulkintainen, sillä Laurin repliikistä ei voi varmasti päätellä, onko uhkaava tilanne ohi.

1–2 pistettä:

Vastauksessa selostetaan tapahtumien kulkua tunnistamatta kohtauksen eri vaiheita. Siinä saatetaan kiinnittää huomiota Laurin humalaan ja veljesten riitelyyn esimerkkinä ”draamasta” arkikielen merkityksessä.

3–4 pistettä:

Vastauksessa eritellään joitakin draaman kaaren vaiheita, kuten Laurin ja muiden veljesten riitelyä ja loppuratkaisuun johtavaa käännettä.

5–6 pistettä:

Vastauksessa luodaan kokonaistulkintaa kohtauksen kulusta ja siihen sisältyvistä jännitteistä.